

หน่วยที่ 1 พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย

ตอนที่ 1.1 ข้อพินิจเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ควรจะมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับขอบข่ายและความหมายของ “สังคม” และ “วัฒนธรรม” ดังนี้

- สังคม** → กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมกันเป็นเวลานาน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมีการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ยึดถือร่วมกัน
- วัฒนธรรม** → แบบแผนการดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์ขึ้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. สภาพภูมิศาสตร์ 2. ด้านวัฒนธรรม 3.

ปัจจัยบุคคล

- สภาพภูมิศาสตร์** ที่มีผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของไทย มี 3 ประการ ดังนี้
 - การเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เกือบทุกภาค เปิดกว้างต่อการตั้งถิ่นฐาน มีการผสมผสานด้านเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรม จนพัฒนาเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน
 - การเปิดกว้างต่อการรับวัฒนธรรมอื่นจากต่างประเทศ เนื่องจากทำเลที่ตั้งของประเทศไทยติดต่อกับดินแดนอื่น ๆ ได้สะดวกทั้งทางบก และทางทะเล รวมทั้งได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลด้วย
 - การเป็นดินแดนเปิด ทำให้มีศักยภาพในการรับประเทศให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงที่หลั่งไหลเข้ามา
 - วัฒนธรรม** ภาพรวมของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม มีข้อสรุปดังนี้

ลักษณะของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม

 - (1) หาพื้นที่ที่เหมาะสม → ตั้งถิ่นฐาน → มีภาษา → ขยายชุมชนขนาดใหญ่ มี
 - ความเชื่อ, การนับถือผีสงเทวดา
 - พิธีกรรมต่าง ๆ
 - เทคโนโลยี ใช้ในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต
 - หัวหน้าชุมชน
 - (2) พัฒนาเป็นเมือง → การจัดระเบียบการปกครอง → สร้างสรรค์งานศิลปะ มี

การจัดระเบียบสังคม	งานศิลป์
การจัดระเบียบเศรษฐกิจ	วรรณคดี, นาฏศิลป์
ศาสนา พิธีกรรม	เพลง, ดนตรี
	จิตรกรรม, ประติมากรรม
	สถาปัตยกรรม
	การเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ
3. **ปัจจัยบุคคล** ได้แก่ ความรู้ สติปัญญา ความสามารถ ประสบการณ์ และเหตุผลส่วนตัว ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม และการตัดสินใจของมนุษย์ในสถานภาพต่าง ๆ กัน

ตอนที่ 1.2 จากยุคหินเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

1.2.1 ยุคหินในดินแดนประเทศไทย

ยุคต่าง ๆ ในดินแดนประเทศไทยแบ่งเป็น ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง ยุคหินใหม่

- ยุคหินเก่า** มีอายุระหว่าง 500,000 หรือ 200,000 ปีถึง 10,000 ปี มนุษย์ในยุคนี้รู้จักใช้หินนำมากระแทกแบบหยาบหน้าเดียว “แบบสับตัด” มีขนาดใหญ่อาศัยอยู่ตามถ้ำ เิงผา เลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์ เก็บผลไม้ตามธรรมชาติ มีการย้ายถิ่นฐานไปตามแหล่งอาหาร
- ยุคหินกลาง** อายุ 10,000 – 8,000 ปี มนุษย์ในยุคนี้มีมากกว่ายุคหินเก่า มีการปรับปรุงเครื่องมือหินให้ประณีตขึ้น นำเปลือกหอยมาทำเครื่องมือ เครื่องใช้ ทำเครื่องปั้นดินเผา นำพืชมาใช้ประโยชน์ มีพิธีการฝังศพ อาศัยตามถ้ำ ย้ายถิ่นฐานไปตามแหล่งอาหาร

3. **ยุคหินใหม่** มีอายุประมาณ 8,000 – 3,000 ปี มนุษย์ในยุคนี้มีความเจริญพอสมควร มีเทคนิคการทำเครื่องมือหินที่ก้าวหน้าขึ้น รู้จักทำเครื่องจักสาน ทำเครื่องปั้นดินเผา ทำหิน ใช้เปลือกหอยมาทำเครื่องประดับ มีพิธีกรรม รู้จักการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ มีการตั้งหลักแหล่งอยู่กับที่ มนุษย์ในยุคนี้จึงมีการพัฒนา สร้างสรรค์วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องต่อมา

1.2.2 ยุคโลหะในดินแดนประเทศไทย

มีอายุประมาณ 3,000 ปี หรือ 500 ปีก่อนพุทธศักราช ถึงประมาณ พ.ศ. 1000 เป็นยุคที่มนุษย์รู้จักนำโลหะบางชนิดมาทำเครื่องมือเครื่องใช้แทนหิน เริ่มจากการนำเอาทองแดงกับดีบุกมาหลอมรวมกันเป็น “สำริด” แล้วพัฒนาต่อมาจนมีความรู้เรื่องถลุงเหล็ก ทำเครื่องมือเหล็กใช้ซึ่งแข็งแรงกว่าสำริด มีความรู้ทางด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ทอผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่ม ทำเครื่องปั้นดินเผา รู้จักทำคูน้า ขุดสระเก็บน้ำ การเดินทะเล มีพิธีกรรม มีศิลปะและภาพเขียนต่าง ๆ

1.2.3 การเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

เป็นยุคที่มีการติดต่อค้าขายกับดินแดนที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น อินเดีย จีน โรมัน ได้ผสมผสานกับอารยธรรมต่าง ๆ ที่รับจากอินเดีย เช่น ระบบการปกครอง ศาสนา (พุทธ ฮินดู) วรรณคดี ศิลปกรรม และวิทยาการต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเมืองยุคโลหะในดินแดนประเทศไทยได้ปรุงแต่งพัฒนาวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอินเดียที่รับเข้ามาแล้วพัฒนาเป็นแคว้นเล็ก ๆ เข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ พ.ศ. 1000

ตอนที่ 1.3 แคว้นโบราณในประเทศไทย (พุทธศตวรรษที่ 12 – 19)

1.3.1 **แคว้นในภาคกลาง** อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง รวมไปถึงทางภาคตะวันตกและภาคตะวันออกของกลุ่มน้ำ มีแคว้นสำคัญ ดังนี้

1. **แคว้นทราวดี** ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 มีเมืองศูนย์กลาง 2 เมือง คือ เมืองนครไชยศรี (นครปฐมโบราณ) และเมืองละโว้ (ลพบุรี) ได้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดีย เช่น ระบบการปกครอง ศาสนา ศิลปกรรมต่าง ๆ รับศาสนาพุทธนิกายหินยาน เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ไปยังแคว้นอื่น ๆ รวมทั้งทำให้เกิดศิลปะแบบทราวดี เช่น พระพุทธรูปศิลปะขนาดใหญ่ พระธรรมจักรศิลปะกวางหมอบ พระพุทธรูปปูนปั้น พระพิมพ์ต่าง ๆ เสมอหิน ภาพปูนปั้นสตรีเล่นดนตรี ลูกบิดทำด้วยแก้ว หิน ดินเผา

2. **แคว้นละโว้** เมื่อแคว้นทราวดีเสื่อมอำนาจในพุทธศตวรรษที่ 16 เนื่องจากอาณาจักรกัมพูชา แต่อำนาจยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางในประเทศไทย ละโว้จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัมพูชา และได้รับอิทธิพลคติความเชื่อ ศาสนา พราหมณ์ – ฮินดู และพุทธมหายาน

3. **แคว้นอโยธยา** เมืองอโยธยาเป็นเมืองหนึ่งในแคว้นทราวดี ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเม็ยฝั่งตะวันออกเมืองอยุธยาปัจจุบัน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 มีการติดต่อค้าขายกับจีน อินเดีย เปอร์เซีย และมีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร ทำให้อโยธยามีเศรษฐกิจดี การรับศิลปวัฒนธรรมจากละโว้ทำให้อโยธยาสามารถสร้างพระพุทธรูป “พระไตรรัตนนายก” ที่วัดพนัญเชิงได้ ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 1893 ถึง 26 ปี

4. **แคว้นสุพรรณภูมิ** มีขอบข่ายพื้นที่อยู่ปากตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 18 – 19 เมืองสำคัญในแคว้นได้แก่ **เมืองแพทศรียา** (ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อยในจังหวัดชัยนาทปัจจุบัน) **เมืองราชบุรี** **สิงห์บุรี** และ **เพชรบุรี** ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญที่คุมเส้นทางการติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองทางภาคใต้ เช่น แคว้นนครศรีธรรมราช ศิลปวัฒนธรรมได้รับสืบทอดมาจากนครชัยศรี จึงนับถือพุทธศาสนานิกายหินยานเป็นหลัก

แคว้นสุพรรณภูมิมีความเข้มแข็งทางการทหาร อาณาจักรอยุธยาที่ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ.1893 ได้รับการสนับสนุนด้านพื้นฐานกำลังทหารจากแคว้นสุพรรณภูมิ ซึ่งมีความโยงโยการเป็นเครือญาติโดยการแต่งงาน และเจ้านายแคว้นสุพรรณภูมิมีส่วนร่วมในการปกครองอาณาจักรที่ก่อตั้งขึ้นนี้

1.3.2 แคว้นในภาคเหนือ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 – 19

แคว้นในภาคเหนือมีแคว้นที่สำคัญ ดังนี้

1. **แคว้นทริภุญชัย** ช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนและขยายถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง สร้างเมือง *เขลางค์นคร* หรือลำปาง แคว้นนี้มีเมืองลำพูนเป็นศูนย์กลาง ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดี นับถือศาสนาพุทธหินยาน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหัวเมืองมอญในพม่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

2. **แคว้นล้านนา** เกิดจากการรวมตัวของชุมชนและเมืองต่าง ๆ บริเวณแม่น้ำปิง แม่น้ำกก และแม่น้ำโขงจาก 2 กลุ่มชน คือ ลัวะ หรือละว้า หรือสาวก และพวกไทยลื้อเป็น “ขวน” ในพุทธศตวรรษที่ 13 เมืองสำคัญคือ เมืองหริภุญนคร เงินคงหรือเงินยางเชียงแสน

ในปี 1839 พญามังราย พ่อขุนรามคำแหงและพญาเจ้าเมือง สร้าง “เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” แคว้นล้านนาจึงก่อเกิดขึ้นในปีนี้มีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี และได้สืบอำนาจตกเป็นเมืองขึ้นของพระเจ้าหงสาวดีบุรณงอนใน พ.ศ. 2101

3. **แคว้นสุโขทัย** มีรากฐานของการก่อเกิดเริ่มเมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างแถบลุ่มแม่น้ำปิงยม และน่าน มีเมืองสำคัญ คือ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย สระหลวง และสองแคว เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งราชวงศ์ศรีนาวานาญมปกครอง ต่อมาขอมสมาคโกลญล้าพยยึดอำนาจปกครองไป พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดและสหายคือพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยาง ช่วยกันยึดสุโขทัยกลับคืนมาได้แล้วให้พ่อขุนบางกลางหาวปกครองสุโขทัย มีพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองเสด็จไปครองเมืองราด เหตุการณ์เกิดขึ้นใน พ.ศ. 1792

สุโขทัยตกเป็นประเทศราชของอยุธยาใน พ.ศ. 1981 แล้วรวมเข้ากับอยุธยา พ.ศ. 2006 โดยได้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเก่าอาณาจักรอยุธยา ที่สำคัญยิ่งคือ **ตัวอักษรไทย** (พ.ศ. 1826) ที่ช่วยเสริมความเป็นเอกภาพในกลุ่มชนชาวไทย

1.3.3 แคว้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 – 19 แคว้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือครอบคลุมดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขงตั้งแต่เมืองอุดร หนองคาย เวียงจันทน์ นครพนมจรดอุบลราชธานี ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครพนม รวมเป็น “**แคว้นโคตรบูร**” เดิมกลุ่มชนในพื้นที่นับถือผีสางเทวดา ต่อมานับถือศาสนาที่แพร่จากแคว้นทวารวดี ในระยะแรกก่อตั้งมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับแคว้นทางภาคกลาง แล้วเปลี่ยนมาใกล้ชิดกับวัฒนธรรมกัมพูชาหรือขอมที่แผ่อำนาจเข้าไปภาคอีสานเมื่อราวกลางพุทธศตวรรษที่ 16 และในสมัยอยุธยา มีข้อมูลกลุ่มชนเขี้ยวบาลระบุว่า โคตรบูรเป็นประเทศราชของอยุธยา

กลุ่มเมืองอื่น ๆ เมื่ออาณาจักรกัมพูชาแผ่อำนาจเข้ามาในภาคอีสานในกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองแถบนี้ รวมทั้งได้ความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาด้วย เช่น การวางผังเมือง การชลประทาน อิทธิพลวัฒนธรรมกัมพูชาเล็ดไปในพุทธศตวรรษ 19 ในสมัยอยุธยา ชุมชนเมืองในภาคอีสานหลายเมืองถูกทิ้งร้าง มีประชากรไม่มาก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ 24) กลุ่มเมืองเหล่านี้ได้ฟื้นตัวขึ้นใหม่จากการอพยพเข้ามาของกลุ่มชนลาว – เขมร ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการจัดตั้งเมืองต่าง ๆ และรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติไทยหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5

1.3.4 แคว้นในภาคตะวันออก

แคว้นในภาคตะวันออกมีขอบเขตพื้นที่ในปัจจุบันคือ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ตราด รวมไปถึงปราจีนบุรี นครนายก เป็นดินแดนเก่าแก่ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 – 19 บ้านเมืองในภาคนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรกัมพูชา จนกระทั่งอยุธยามีชัยชนะเหนือเขมรอย่างเด็ดขาดใน พ.ศ. 1974 จึงผนวกดินแดนแถบนี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาได้สำเร็จ และมีความสำคัญในฐานะเมืองท่าค้าขายในเส้นทางการขายอยุธยากับจีนและญวน ทั้งบ้านเมืองอื่นในภาคตะวันออกด้วย บทบาททางเศรษฐกิจได้สืบเนื่องต่อมาจนถึงสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นต้นมา บ้านเมืองในแถบนี้ได้เพิ่มความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ในแนวชายแดนไทย – เขมร และความสัมพันธ์ ไทย – ญวนด้วย ปัจจุบันรัฐบาลได้มีนโยบายพัฒนาเมืองฉะเชิงเทราเป็นประตูสู่ภาคอีสาน เพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคอีสานและหัวเมืองชายทะเลตะวันออกเพื่อการพัฒนาให้เจริญได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

1.3.4 แคว้นในภาคใต้

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 – 20 ภาคใต้ของไทยมีแคว้นสำคัญคือ **“แคว้นตามพรลิงค์”** ซึ่งตั้งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 13 และได้พัฒนาต่อมาเป็น **“แคว้นนครศรีธรรมราช”** เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 แล้วผนวกเข้าส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาในพุทธศตวรรษที่ 20

แคว้นตามพรลิงค์ ก่อเกิดขึ้นจากพื้นฐานการเป็นทางผ่านในการเดินเรือเพื่อการค้าหรือการอื่นจากอินเดียไปจีน หรือจากจีนไปอินเดีย จึงได้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดียและจีนโบราณ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 – 19 แคว้นนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการปกครอง การค้า และศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้ รวมทั้งมีอำนาจทางการเมืองครอบคลุมเมืองต่าง ๆ 12 เมือง เรียกว่า **เมือง 12 นักษัตร** ในด้านศาสนาและความเชื่อมีทั้งศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู พุทธมหายาน และพุทธหินยาน ในด้านความสัมพันธ์ได้สมาคมติดต่อกับบ้านเมืองในภาคกลางและภาคเหนือของไทย เช่น ละโว้ สุพรรณภูมิ สุโขทัย หรืออยุธยา รวมทั้งกับลังกาดด้วย จึงได้รับศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์เป็นแห่งแรกในดินแดนประเทศไทยแล้วแพร่ไปยังสุโขทัย ล้านนา และหัวเมืองอื่น ๆ

ในพื้นที่ภาคใต้ของไทยยังพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยศรีวิชัยเป็นจำนวนมาก อาณาจักรศรีวิชัยดำรงอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 – 18 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นทะเลแถบชวา เกาะสุมาตรา คาบสมุทรมลายู ในช่วงเจริญรุ่งเรืองระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 – 16 นั้นได้แผ่ขยายอาณาเขตมาถึงบางส่วนของภาคใต้ของไทยด้วย **เมืองไชยา** (อำเภอไชยา จ.สุราษฎร์ธานี) เป็นเมืองสำคัญ อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมสลายไปในพุทธศตวรรษที่ 18

ตอนที่ 1.4 อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

1.4.1 อยุธยา

อาณาจักรอยุธยาเกิดขึ้นในปี 1893 จากรากฐานการรวมตัวกันของแคว้นละโว้ อโยธยาและสุพรรณภูมิที่มีความสัมพันธ์ด้านเครือญาติจากการอภิเษกสมรสระหว่างพระเจ้าอู่ทอง (ละโว้ – อโยธยา) และเจ้าหญิงแห่งแคว้นสุพรรณภูมิ

พระเจ้าอู่ทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาที่ตำบลหนองโสน(บึงพระราม) เป็นราชธานี มีชัยภูมิที่ตั้งด้านยุทธศาสตร์การเกษตรและการค้ากับต่างประเทศ เพราะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีแม่น้ำไหลมาบรรจบกัน 3 สาย คือ แม่น้ำลพบุรีทางด้านเหนือ แม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านตะวันตกและด้านใต้ รวมทั้งแม่น้ำป่าสักทางด้านตะวันออก

อยุธยาได้รับมรดกทางวัฒนธรรมจากแคว้นไทยหลายแคว้นมาสร้างสรรคให้แตกแขนงออกไปอีกมากมาย ด้วยการจัดการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีประสิทธิภาพ อาณาจักรอยุธยาจึงดำรงความเป็นศูนย์กลางของโลกคนไทยอยู่ช้านานถึง 417 ปี (พ.ศ. 1893 – 2310) หลังจากนั้นได้ล่มสลายไปเนื่องจากเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 สาเหตุพื้นฐานของการล่มสลายมาจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในหมู่ชนชั้นปกครองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในสมัยอยุธยาตอนปลาย และความระส่ำระสายของระบบไพร่ และการเกิดสงครามไทย – พม่า(พ.ศ. 2308 – 2310) ซึ่งเป็นตัวเร่งให้อาณาจักรอยุธยาล่มสลายเร็วยิ่งขึ้น

1.4.2 สมัยธนบุรี

ความเสื่อมโทรมของอยุธยาจนนำไปสู่การล่มสลายใน พ.ศ. 2310 ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายและช่องว่างอำนาจทางการเมือง ในสถานการณ์เช่นนี้ได้มีคนไทยตั้งตนเป็นหัวหน้าชุมชน เกิดกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ที่มุ่งหวังจะขึ้นเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของอาณาจักรไทย กลุ่มชุมชนที่สำคัญ 5 กลุ่มมีดังนี้ **ภาคเหนือ** – ชุมชนเจ้าพระฝาง ชุมชนเจ้าพระยาพิษณุโลก **ภาคใต้** – ชุมชนเจ้าพระยานครศรีธรรมราช **ภาคอีสาน** – ชุมชนกรมหมื่นเทพพิพิธ และภาคตะวันออก - ชุมชนพระยาวชิรปราการหรือพระยาตากสิน

ต้นเดือนพฤศจิกายน 2310 พระยาตากสินกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ จึงมีความชอบธรรมที่จะขึ้นครองราชย์ มีพระราชพิธีในวันที่ 28 ธันวาคม 2310 และได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่ “กรุงธนบุรี”

สมัยธนบุรีแม้เพียงช่วงสั้น ๆ 15 ปี (พ.ศ. 2310 – 2315) แต่ก็มีความสำคัญยิ่ง และมีการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ หลายด้าน ตั้งแต่การรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน (มีการปราบปรามชุมนุมต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2311 – 2313)

กับการทำสงครามป้องกันอาณาจักร การฟื้นฟูเศรษฐกิจ ศาสนา ศิลปะ วรรณคดีและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ การฟื้นฟูวางรากฐานบ้านเมืองให้มั่นคงซึ่งได้สานต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์

1.4.3 สมัยรัตนโกสินทร์

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2325 และต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ช่วง 69 ปีแรกของสมัยนี้ ตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394) เป็นสมัยแห่งการฟื้นฟูและวางรากฐานอาณาจักรให้มั่นคง ทุก ๆ ด้านรวมทั้งได้ปูพื้นฐานให้แก่การรวมประเทศนำไปสู่การสร้างรัฐประชาชาติไทยในสมัยรัชกาลที่ 5

การเข้าสู่ระบบทุนในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ค่านิยมเรื่องทรัพย์สินเงินทอง การตื่นตัวใฝ่หาความรู้ และการมีโลกทัศน์ที่เน้นความมีเหตุผลมากกว่าสมัยก่อน มีการเผชิญหน้ากับภัยจักรวรรดินิยมที่ต่อเนื่องมาอีกหลายรัชกาล ด้วยการดำเนินการทางการทูตพร้อม ๆ กับการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย ได้เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และดำเนินการมากยิ่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยสืบต่อมาไม่ขาดสาย เป็นการดำเนินการปรับปรุงไปตามแบบแผนอารยธรรมตะวันตกเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของชาติมหาอำนาจในขณะนั้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อเนื่องให้ประเทศไทยสามารถรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475

คำถามท้ายหน่วย

ข้อ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละสมัยและแต่ละสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ได้แก่อะไรบ้าง

ตอบ สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และปัจจัยบุคคล

ข้อ 2 สภาพทำเลที่ตั้งของประเทศไทย มีผลในด้านใดที่ทำให้ประเทศไทยมีบทบาทในด้านใดของภูมิภาคนี้ นับตั้งแต่สมัยโบราณเป็นต้นมา

ตอบ ชุมทางการค้าขาย

ข้อ 3 วัฒนธรรมในดินแดนประเทศไทยมีวิวัฒนาการอย่างไร

ตอบ มีวิวัฒนาการเริ่มตั้งแต่ การตั้งถิ่นฐาน มีภาษาพูด ความเชื่อ พิธีกรรม ศิลปะ เทคโนโลยี และมีหัวหน้าชุมชน ต่อมาจึงพัฒนามาเป็นเมือง มีการจัดระเบียบทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และแบบแผนการดำเนินชีวิต เช่น ศาสนา พิธีกรรม มหรสพ ศิลปกรรม รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมเพิ่มพูน จนเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

ข้อ 4. การสร้างสรรค์วัฒนธรรมของมนุษย์ในยุคหิน มีความสำคัญกับปัจจัยใด

ตอบ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้จากวัสดุธรรมชาติ การแสวงหาอาหารโดยการล่าสัตว์ ตั้งแหล่งที่อยู่อาศัยในธรรมชาติ และตามแหล่งอาหาร ทั้งนี้พัฒนาถึงความเจริญในยุคหินใหม่ที่รู้จักเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน

ข้อ 5 ระบบการปกครองของแคว้นต่างๆ ในดินแดนประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากชาติใด

ตอบ อินเดีย ซึ่งบางส่วนยังสืบทอดรูปแบบ ความเชื่อและคตินิยมมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อ 6 แคว้นโบราณในประเทศไทย มีความสำคัญอย่างไร

ตอบ มีความสำคัญ เพราะได้พัฒนาต่อเนื่องเป็นอาณาจักรสุโขทัย และอยุธยา แคว้นที่สำคัญ ได้แก่ ในภาคกลางคือ ทวารวดี ละโว้ อโยธยา สุพรรณภูมิ แคว้นในภาคเหนือ ได้แก่ หริภุญชัย ล้านนา สุโขทัย แคว้นในภาคอีสานมีแคว้นโคตรบูร แคว้นในภาคใต้มีแคว้นตามพรลิงค์ (ต่อมาเป็นแคว้นนครศรีธรรมราช)

ข้อ 7 อาณาจักรอยุธยา มีพัฒนาการและเกิดการล่มสลายในปี 2310 ได้อย่างไร

ตอบ อาณาจักรอยุธยา เกิดขึ้นและพัฒนาจากการรวมแคว้นต่างๆ โดยเฉพาะแคว้น ละโว้และสุพรรณภูมิ ส่วนการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา เกิดจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง การทำสงครามกับพม่า และความระส่ำระสายของระบบไพร่

ข้อ 8 การสถาปนากรุงธนบุรีเกิดขึ้นได้อย่างไร

ตอบ จากการกู้บ้านพื้นเมืองของพระเจ้าตากสินมหาราช โดยกอบกู้อิสรภาพและสร้างความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรให้มั่นคง ด้วยการปราบชุมนุมต่างๆ

ข้อ 9 พัฒนาการของยุคสมัยรัตนโกสินทร์ที่สำคัญ ได้แก่ อะไรบ้าง

- ตอบ**
1. การฟื้นฟูบ้านเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
 2. การปรับตัวให้พร้อมที่จะเผชิญกับจักรวรรดินิยมในสมัยรัชกาลที่ 4
 3. การปรับบ้านเมืองให้ทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5 (ด้วยวิธีการทำให้เป็นตะวันตกและการสร้างชาติไทย)
 4. การพัฒนาการเมือง ระบบประชาธิปไตย เศรษฐกิจและสังคมโดยใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่างๆ

